

ВИОЛЕТА БАХЧЕВАНОВА И ВАСИЛ СТОЙЧЕВ: ПРОФЕСИЯТА НИ ДОНЕСЕ ГОЛЯМО УДОВЛЕТВОРЕНИЕ

ИНТЕРВЮ НА РУМЯНА ДИМИТРОВА

Музей на НТ „Ив. Вазов“

Виолета Бахчеванова (Фотина) и Васил Стойчев (Христо Бранков) заедно с режисьора Кръстьо Мирски след премиерата на „Казаларската царица“ по Ив. Вазов, НТ, сезон 1971/72.

Румяна Димитрова: Ще започна с въпрос, който обикновено се задава накрая на подобни разговори. След толкова години в театъра можете ли да направите равносметка дали си струваше да прекарате живота си в актьорската професия?

Виолета Бахчеванова: Аз си спомням, че в много интервюта на въпроса: „Ако повторите живота си, ще го направите ли по същия начин?“ съм казвала „да“. И сега, разбира се, бих казала същото, защото нашето изкуство е призвание. От 13 години аз не съм на сцената. Като пенсионер се отдалечих от нея. Естествено, не безболезнено. Но започнах да гледам на нашата професия от страни. Наблюдавам например колеги как се движат по улицата и ги усещам, че искат да бъдат забелязани. Това е чисто професионален момент, с който аз вече нямам никаква връзка и виждам как сме изглеждали в очите на хората, тоест какъв център на вниманието сме искали да бъдем. Другото, което открих, след като се отдалечих, е, че убежището ни е избягало. Защото театърът е убежище, където като щраус сме наврели в пясъка главичките, а опашката се вее и всичко е наред. Обаче... светът на театъра е може би много малка частичка от огромния свят. Хубавото е, че сега вече виждам по-голяма част от останалия свят. Виждам, че светът си има добрите и лошите неща. Мисля в крайна сметка, че от това отдалечаване сега имам полза. Не бих променила професията, но я гледам от страни. Само не мога себе си да видя. Как е било преди?

Васил Стойчев: Това важи за всеки от нас. За всеки актьор сцената е най-важното; светът е сцена, ние сме център на тази вселена и всичко се върти около нас, и нашите проблеми са най-важни. Винаги има нещо по-приповдигнато от реалния живот. Колкото си по-земен, по-общителен и по-нормално се държиш с хората, толкова оценката е в посока: „Виж го – като че ли не е актьор“. Това се усещаше още от първите ни години във ВИТИЗ, когато за приемните изпити беше много важно да имаш фигура, глас... Забелязвах много колеги, които с теб говорят нормално, а пред другите започват да говорят приповдигнато. Затова Виолета е права, че сега, като погледнем от страни, някои неща изглеждат много смешни. Вече има и други радости, животът е друг. Затова като ни попитат хората, които не ни лишават от вниманието, симпатията и любовта си, какво правим сега, какво играем, къде да ни гледат, аз казвам, че правим страшен театър на четиримата си внуци.

Р. Д.: А никога ли не се изкушихте да опитате друга професия. Дори пак да е в театъра – като режисьор или автор например?

В. Б.: Театърът дава такава възможност да бъдеш друг, че никога не съм си помислила за друго. Исках да бъда лекар, за да съм в полза на хората. И съм си мислила за това. Но в театъра можем да изиграем всичко – толкова професии, толкова характери. Може би тук е скритото съкровище на театъра за актьора. Това е имане, защото за един образ ние изчитаме много книги, навлизаме в различни епохи. Толкова сме свързани с театъра,

че не смятам, че бихме променили нещо. Даже и сега.

В. С.: Ако погледнем биографията на голяма част от актьорите, ще видим че са минали и през друга професия. В нашия курс учеше режисура Христо Христов, който беше завършил медицина. Имахме много прависти – Филип Филипов, Виктор Георгиев, Любомир Кабакчиев; Андрей Чапразов беше учил в Семинарията. Всеки от актьорите може да бъде и нещо друго, той може да си изкарва хляба и с нещо друго. Спомням си шока, който преживяваше Рачко Ябанджиев, когато след промените се заговори за преквалификация. Той с ужас твърдеше, че не може да бъде нищо друго освен актьор, че не може да прави нищо друго. Той беше великолепен актьор, но никога не ходеше на участие в естрадата или да рецитира. Беше от тези, които казваха, че не може нищо друго и че е роден да играе на сцената.

Р. Д.: Споменахте за театъра като убежище. Виолета Бахчеванова говори за това и в книгата си. Успяхте ли да откриете изкуството като такава, но вече от позицията на зрителя, който също отива в театъра много често именно като в убежище?

В. Б.: Аз съм много наивна публика. Това е много смешно. Васко все ми казва: „Какво се вживяваш, нали си го играла, нали знаеш как става!“ Така че аз съм чиста проба публика, все едно не съм била актриса, когато гледам. Театърът за мен си остана тайнство. Независимо че 34 години съм била на сцена, когато гледам, го правя с пълна наивност. Понякога ни казват, че можем да лъжем, защото сме актьори. А не разбират, че големият актьор

трябва да бъде като детето. Той цял живот е наивен; и на сцената, и в живота е искрен. Лъжа има само при лошия актьор.

В. С.: Аз си мисля, че великата сила на театъра и неговата вечност имат връзка с факта, че във всеки човек той е нещо вродено. Всеки обича театъра. Друго е например операта, където ценителите са по-малко. Още като се обучавахме в Академията, нашите преподаватели ни насочваха към един спектакъл от началото на нашия театър – „На дъното“, като пример за заразяването на публиката с това, което става на сцената. Там на финала публиката запявала „Солнце всъщност и заходит...“ Минават периоди и подобни спектакли се появяват. Така изживяхме един невероятен подем у публиката при „Иван Шишман“ на Камен Зидаров, когато зрителите запяваха „Откога се, мила моя майно ле...“ Това беше такъв потрес, такова въодушевление в публиката, масова психоза... След време изживяхме подобна емоция със спектакъла „Почивка в Арко Ирис“, когато накрая публиката запяваше „Бандера роса“. Скоро го изживях със спектакъла „Хъшове“ в Народния театър, където публиката поде „Да живее България!“ В магнетичното сливане на сцена и зала е голямата красота на театъра. Винаги ще има спектакли, които ще въздействат така.

Р. Д.: Споменахте за спектакъла „Иван Шишман“, който разбирам, че е много важен за вас. Фактът, че кръщавате първородната си дъщеря на героинята си, говори за много силни чувства...

В. Б.: Много силно беше и много въздействащо. Аз играех бременна до шести месец. И когато на сцената започнех да плача и да моля Шишман да не ме изпраща, бебето започваше да рит. И сега казвам на дъщеря си: „Деси, мамо, ти оттогава ме пазиш“. Аз си мислех, че е съвсем нормално да я кръстим Десислава. И като отидох в болницата вярвах, че е първото дете с това име, но ми обясниха, че от три години насам всички момичета са Десислави. И сега като чуя някой да се казва така, казвам: „Питайте на кого ви е кръстила майка ви“.

Р. Д.: Доколкото разбирам, този спектакъл е имал голям успех. Мислите ли тогава, че сте успели? А сега какво мислите за успеха? Кои днес го определя: публиката, парите, броят представления, критиката...?

В. С.: Този спектакъл на Николай Люцканов беше наистина голям успех. Вълнението не може да се разкаже. То можеше само да се усети, когато минеш покрай театъра и видиш следната картина: вали сняг и театърът е обграден от опашка за билети.

В. Б.: Публиката определя дали един спектакъл е успешен. Това за мен винаги е било най-важното. Много пъти съм била много по-критична от критиците към себе си. Публиката беше безпогрешна. Никой не трябва да подценява публиката. Може би затова много ме заболя, когато тази публика, бидейки в много тежко положение, не видя как големите актьори напуснаха сцената на Народния театър. Сега ни спират, благодарят ни. Аз не се сърдя, но ми беше болно. Защото аз съм играла и с висока температу-

ра, и със счупен крак, няма паднало представление заради мен.

В. С.: Може би тук е разликата между това, което е сега, и нашия театър. Тогава въобще не ставаше дума за пари, за заплащане. Винаги се изтъкваше, че ако българският народ работи така, както актьорите искат да работят (защото всеки имаше стремеж да играе)... Спомням си още като млади актьори на едно събрание Маргарита Дупаринова викаше: „Дайте ми хляб“, искайки роля. И в телевизията, и в радиото, и при рециталите никога не знаехме какво ще е заплащането и ще го има ли изобщо.

В. Б.: Изобщо ние сме актьори на миналия век. Това е мое много успокоително съждение. Друг век е този. Аз съм актриса на миналия век и това ми даде спокойствие в този.

Р. Д.: Но за да си актьор, независимо от времето, трябва да притежаваш някои принципни качества...

В. Б.: Това е талантаът. Всичко друго е само начин да формират, да каналлизират, да ни научат на някои неща. Аз безкрайно вярвам в нашата Академия и в това, което ми е дала. Подготовка помага да тръгне, така да се каже, реката в тебе, но тя не може да тръгне, ако го няма талантаът. Не става с 10% талант и 90% труд. Най-добре е, когато ги има и двете неща – да имаш талант и да работиш.

В. С.: Рано или късно талантаът избуява, той не може да се скрие. Лошото е, когато някой сам си го погубва и не го развива...

Р. Д.: А какво е нещото, което може да се възпита, да се обучи у актьора?

Виолета Бахчеванова (Мария-Десислава) и Стефан Гецов (Иван Шишман) – К. Зидаров, реж. Н. Люцканов, НТ, сезон 1960/61

Личен архив

В. Б.: Преди всичко – да може да говори на сцената. Много пъти съм чувала да казват за някой актьор, че много хубаво играе, но не му се разбира. Моят преподавател по техника на говората беше Борис Михайлов, немски възпитаник. Той беше в художествения съвет на „Иван Шишман“ и седна на последния ред. Бях учудена, когато ми каза: „Хубаво говориш, моето момиче“. Бях потресена, защото мислех, че и хубаво играя. Но после разбрах, че този ключ е съществен, особено в Народния театър. Там има 22 реда. Аз имах амбицията 22-рият да чува за какво говоря даже когато шептя. Първо, ти си длъжен да кажеш текста на автора, и то така, че и да вълнуваш, и да се чува. Това са две раз-

ЛИЧНОСТИ

лични неща. За кратко се занимавах в НАТФИЗ със студенти и ме срещат след това и ми казват, че са научили от мен, че когато са с гръб към публиката, трябва да говорят два пъти по-силно, но пак да е истинско. Това е разковниче. Това е нещо, което може да се култивира.

В. С.: В практиката се срещаме с актьори, които знаем, че са много далече от четенето, от културата, която смяташ, че трябва да носи творецът, но на сцената са божествени. Паралелно с това има много ерудирани актьори, които нямат излъчване на сцената. Всяка школа може да даде нещо на актьора. Какво по-хубаво за актьора да може да премине през кол-

кото се може повече и различни школи.

Р. Д.: Вашият опит с различни школи е бил по време на работата ви с различни режисьори. В книгата си използвате думата „сътворчество“. Вие чувствахте ли се участници в сътворяването на спектакъла? Къде намирахте по-голяма провокация – при тези режисьори, които ви провокираха да участвате в измислянето на нещата, или при тези, които задаваха ясна рамка и правила, които вие да следвате?

В. Б.: Просто с пълни шепи сме грабили, а те искаха да ни дават. И ние получавахме много и различна информация. Всеки режисьор беше различен.

Например Кръстьо Мирски, с когото съм работила 50% от ролите ми, ни оставяше спокойно да работим, както деликатно ни насочваше. Никога не беше дигактичен. Обаче той предварително знае всичко, което иска, и ако ти тръгнеш в друга посока, той елегантно те придърпваше към своята идея. Но актьорът се чувстваше свободен...

В. С.: По този начин те кара да изпълняваш неговата идея, но много фино, следи те

Музей на НТ „Ив. Вазов“

Васил Стойчев (Христо Бранков) и Виолета Минкова (Милка) в „Казаларската царица“ по Ив. Вазов, реж. Кр. Мирски, НТ, сезон 1971/72

и си гони неговото, съгласява се с твоето, стига да не се получи размиване. Докато има други режисьори, които са диктатори. Води те и те гони към каквото е решил. Мизансценът е разчертан и ти трябва да заставаш на точното място, трябва да произнесеш репликата точно където ти е казано. Но тези различни подходи са богатство за актьора.

В. Б.: За думата „сътворчество“... Това е абсолютно необходимо. Аз може да слушах внимателно какво казва режисьорът, но и аз си знаех какво правя. Когато бях млада актриса и репетирахме дебютната ми роля на Мария-Десислава в „Иван Шишман“, Николай Люцканов понякога се опитваше да ми помогне, като показваше някой момент от ролята – но това беше крайният резултат. Аз веднага се опитвах да го изиграя, но без да съм минала етапите до резултата, не се получавах. И тогава разбрах, че трябва много да внимавам, когато режисьорът показва. Защото може да е много точно и вярно, но ако ти не си минал етапа, който отнема много време, то значи не си стигнал още мястото, което ти показва. Различни режисьори сме имали.

Р. Д.: Още съвсем млади в Бургас сте се срещнали с режисьори, които историята на театъра описва като българския театрален авангард.

В. Б.: С Леон Даниел бях за първа година актриса, а играех в Бургас 50-годишната Раневска, и той разчиташе на мен. Ролята стана, но аз я усетих още на второто четене и започнах незабелязано за мен да играя. Спомням си Леон как ми каза да започна от най-обикновеното. Пак стигнах до това,

Музей на НТ „Ив. Вазов“

*Виолета Бахчеванова (Шефката Илиева)
в „Големанов“ – Ст. Л. Костов,
реж. Е. Халачев, НТ, сезон 1976/77*

от което тръгнах, но минах етапите на работа. Леон Даниел беше много близък като начин на работа до нашия професор Филип Филипов, въпреки че ги смятаха за различни. И той като него търсеше образ, изискваше искреност.

В. С.: Моят първи режисьор на професионална сцена беше Вили Цанков...

В. Б.: Вили Цанков беше противоположен на цялата ни система на обучение. Наричаха работата му новаторска. Аз играх при него две роли, но ми беше адски трудно. Той си имаше

Виолета Бахчеванова (Мария) в „Мария Стюарт“ –
Фр. Шилер, реж. Кр. Мирски, НТ, сезон 1969/70

Визия за спектакъла като цяло и изискваше от мен да правя едно или друго, без аз още да знам защо го правя! А аз винаги исках да зная кога, какво и защо го правя и как се развива образът ми отначало докрай. Това верую за ролите ми остана до края, докато играех на сцената!

В. С.: Големият успех на Виолета беше в „Барабанчица“ – спектакъл на Юлия Огнянова. Това беше дебютната ѝ роля на бургаска сцена.

В. Б.: Юлия Огнянова ми е първата режисьорка, с която работехме великолепно. Стана чудесен образ.

Р. Д.: Вашето време не беше ли времето на актьорите-звезди?

В. С.: Наистина имаше звезди, ярки имена в българския театър. В Народния театър всички бяха звезди.

В. Б.: Когато играхме в Югославия „Всичко в градината“ от Едуард Олби, пресата промени заглавието „Пълна градина с великолепни артисти“. Където ходихме, се говореше не за звезди, а за плеяда от звезди.

В. С.: Както се говори за оперните ни певци по света, като за гласовете на България...

Р. Д.: И това съсредоточаване е било само в Народния театър?...

В. С.: Народният театър беше като център. Въпреки че имаше много силни състави, например Пловдивският, Бургаският, Русенският театър.

В. Б.: В Народния театър имаше много сериозен подбор и актьорите имаха възможност да се развиват. Аз влизах от роля в роля. Имах възможност да работя.

Р. Д.: Моето усещане е, че дистанцията между столица и провинция е била по-малка...

В. С.: Защото имаше ярки, големи актьори навсякъде, и в провинциалните театри. Тогава пътувахме с автобуси за премиери, за да видим колегите си, и се познавахме. Знаехме поименно колегите, завършили 15–20 години след нас, в кой театър са, къде са се преместили. За това допринасяха и националните прегледи, където участваха театрите с най-добрите си постановки. На такъв преглед гоидоха Бургаският театър с пиесите „Светът е малък“ на Иван Радоев и „Заровеното слънце“ на Орлин Васу-

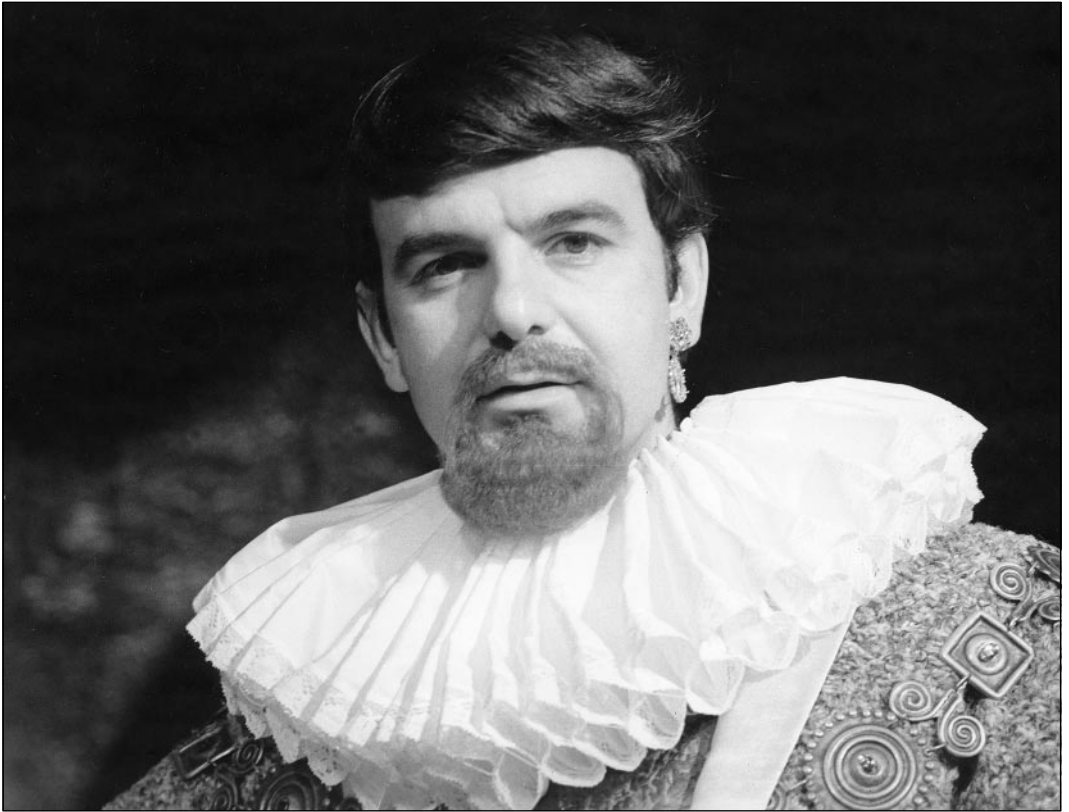
лев, едната постановка на Вили Цанков, другата – на Леон Даниел. Тогава Юлия Огнянова ни покани шест души от Академията, от завършващите три класа на Георги Стаматов, Филип Филипов и Георги Костов, да отидем в Бургас. Това бяхме Асен Кисимов, Вълчо Камарашев, Живко Гарванов, Лили Райнова, Виолета и аз.

Р. Д.: Имали ли сте пристрастия към определена драматургия? Актьорът може ли да си позволи да има такива пристрастия?

В. С.: Да. Ние още от студенти бяхме влюбени в руската драматургия – Чехов, Горки, Достоевски... Откъсите ни като студенти бяха от тези автори. Нашите преподаватели са

ни внушавали, че голямата драматургия е вечната драматургия, класиката, която се е запазила. Много от съвременните пиеси така си и заминаха.

В. Б.: Аз бях актриса на дългата рокля. Романтичната класика беше силата ми, въпреки че имах много силни комедийни роли. Все пак обичам класиката и са ме търсили за нея. Класиката може да има съвременна рефлексия. Например „Мария Стюарт“ Кръстьо Мирски, който е немски възпитаник, постави като протест срещу тиранията. Аз не знам къде се е прицелвал, но зная ефекта в салона, когато публиката виждаше на сцената несправедливост. Това беше много добра постановка.

Музей на НТ „ИВ. Вазов“

Васил Стойчев (Граф Кент) в „Мария Стюарт“ – Фр. Шилер, реж. Кр. Мирски, НТ, сезон 1969/70

Р. Д.: Опитът говеде ли ви до форми за добър театър?

В. Б.: Аз искам театърът да ме вълнува. Който иска нещо друго, да отиде на научна лекция. Винаги ми е правило впечатление, когато кажат, че актьорът бил много умен на сцената. Нали за да направяш голяма роля, трябва да си умен, а не да демонстрираш на сцената, че си такъв. Умът на актьора върши работа при изграждане на образа. Така че аз обичам театър, който вълнува, без значение от средствата и начините. Аз искам да изляза от театър развълнувана и да мисля; развълнувана емоционално и наситена с мисли. Поне едно нещо да остане в мен за ден, седмица или повече. Театърът не може да бъде умозрителен. Има научни институти за това. Театърът преди всичко е емоция. Не е въпросът да показваш емоция на сцената, а да вълнуваш зрителя.

Р. Д.: Говорите в множествено число винаги и затова не мога да не ви попитам за това как се справихте толкова години неизменно заедно?

В. Б.: Това си е героизъм. Ние сме женени 46 години! Някъде бях чела, че „Овен“ и „Везна“ са най-добри партньори. Те се допълват.

В. С.: Истината е, че актьорските семейства са трудни по цял свят. Трудно е съжителството, ако няма едно нещо – да можеш, независимо кой си, колко си талантилив, да пренебрегнеш своето его и да мислиш за другия. Ако мислиш за другия, нещата се получават. Аз не мога да си представя, че в салона ще е Виолета и няма да ми каже нещо, от което дори да ме заболи, но ще ми е полезно. Или с другия думи това е вярата в другия. Така

сме възпитавали и децата си – в човещина.

Р. Д.: При актьорските семейства има още една опасност за разногласия – творческите. А другата крайност е семейството до такава степен да се подкрепя и възхищава един на друг, че да загуби критерий.

В. Б.: Това, което каза той за критиката, е важно. Аз все започвах от нея, като го гледам. Каквото направил, направил – аз му казвах първо грешките. А той първо ще ми каже всичко хубаво и накрая ще спомене да помисля за нещо малко. Така той ми го казва фино, подказва ми, докато аз подхождам по-брутално.

В. С.: Това не изключва факта, че има доверие. Истината е, че ако не живеехме заедно, ние нямаше да успеем да осъществим голяма част от общите ни проекти – рецитали, спектакли като „Нерви от любов“, с които обикаляхме цяла България. Ако не можехме да работим заедно, след като си дойдем от спектакъла вечер, тези неща нямаше да ги има.

В. Б.: Има една голяма опасност, която не споменахме за актьорското семейство. Това е, че когато много се живеееш в отношенията на сцената, можеш да повярваш, че това е партньор за живота. Това е фатално. Защото преди всичко на сцената ние не сме същите. И това много колеги не могат да го разберат. Може в живота да не се поздравяваме, но на сцената той е твоят любим и всичко друго изчезва. И опасността е да пренесеш тези чувства от сцената в живота. Това е фатално. И ние сме били млади, красиви и обожавани, но връзката между нас винаги е била здрава.

Р. Д.: Обикновено на начинаещите актьори се задава въпрос както искат да изиграят. Но вас искам да попитам: какво не изиграхте?

В. Б.: След всички роли, които съм изиграла, може би ще е нахалство да го кажа, но много исках да изиграя Анна Каренина. Винаги много ме е вълнувал този образ. Също не си доиграх Мария Стюарт...

В. С.: Никога не съм си избирал роли. Винаги съм гледал да си свърша работата там, където съм разпределен. Всичко, което съм работил, съм го правил с любов и затова съм удовлетворен. Останаха текстове и намерения, които искахме да реализираме, но когато Виолета излезе от театъра, а аз останах още две години, дойде усещането, че тези неща няма да се случат и е безсмислено да ги мислим. Виолета беше категорична в отказа си да участва в различни проекти. Тя беше категорична, че веднъж слязла от сцената, няма да се качи пак. Големият актьор трябва да знае кога да се оттегли. Хубаво е да слезеш от сцената, когато си в силата си, а не по принуда, защото вече не можеш. И усещайки нейната непреклонност, че нищо не може да я съблазни, нито театърът, нито ролята, нито режисьорът, разбрах, че няма никакъв смисъл да търсим нови текстове. Това доведе до едно спокойствие – да се радваме на професията, но на другите. Да гледам децата си на сцената и извън нея.

В. Б.: Аз не завиждам на новото поколение, че играе толкова много и различни неща, автори, до които ние не сме се докосвали. Не зная дали ми се иска да изиграя нещо, но съм радо-

стна, че те могат да се докоснат. Тези автори са много далеч от нас. За някои не сме знаели, че ги има. Можем да кажем, че всяко време си заслужава театъра. Дойде ново време, нов театър, нова драматургия. Ако мога да завидя за нещо, това е за новата драматургия. Може би и за режисурата, но там трябва да си в пряк контакт, за да знаеш какво е. Но за тази нова, чудесна драматургия, до която се докосват младите, аз им се възхищавам. Радвам се, че вратите се отвориха.

В. С.: Относно забранените пиеси. Нищо от това забранено не излезе, което да предизвика потрес как сме го пропуснали. Имали сме и ние някакви възможности. Например още като млад актьор участвах във Великоленния спектакъл „Кой се страхува от Вирджиния Улф“. Виолета игра два пъти после Е. Олби. Вярно, с Йонеско, с Брехт не се срещнахме. Но няма нещо, което да ме е потресло заради това, че не се срещнахме. Не съм изживявал драма в тази посока.

Р. Д.: Можете ли от дистанцията на времето да отделите стойността във вашата работа като роли, като участия, творчески срещи...?

В. С.: От дистанцията човек разбира, че много време е губил за неща, които не са си стрували. Това е рязка равнометка. Тя е предизвикана от промяната в хората. Можело е да живеем много по-егоистично. Дори само за да четеш повече или да гледаш повече филми. В професията максимално сме тичали и сме се посвещавали. А сега виждаме, че не цялата истина е там. А сме си мислили, че с профе-

ЛИЧНОСТИ

сията учим хората на добро, на човешки добродетели. И изведнъж разбираш, че има много злоба и противопоставяне. Това е разочарование. Но още не сме се научили на егоизма, който вече е задължителен. Едновременно с това се ласкаем от мисълта, че сме си изпълнили дълга в смисъл, че

сме носили радост на хората и те ни го демонстрират го ген гнешен.

В. Б.: Направихме в професията си това, което можахме, и мисля, че то е добро. Професията ни донесе голямо удовлетворение. Това е истината.

Юли 2006

Виолета Бахчеванова (лейди Бритомарт) и Иван Кондов (Ендрю Андършафт) в „Майор Барбара“ – Б. Шоу, реж. Ф. Филипов, НТ, сезон 1979/80